

ÅRSSKRIFT 2019

Fugleværnsfonden

For fugle, for folk, for fremtiden

HVEM ER VI?

Fugleværnsfonden er en almennyttig, erhvervsdrivende naturfond etableret af Dansk Ornitologisk Forening (DOF) i 1966. Fugleværnsfonden har virket som selvstændig almennyttig fond siden 2006.

VI VÆRNER OM DANMARKS FUGLE OG NATUR

Fugleværnsfondens formål er at værne om Danmarks fugle, blandt andet ved at medvirke til at bevare eller skabe vigtige fugleområder, især for truede og sårbare arter, og at foranstalte naturformidling fra fondens naturreservater.

FRISTEDER

Fugleværnsfonden ejer og administrerer i dag 22 naturreservater på over 1000 hektar spredt over hele landet (se kort på bagsiden). På disse fristeder kan fuglene finde skjul, redesteder og føde. Tilsammen rummer naturreservaterne de fleste typer dansk natur med hovedvægt på de særligt truede naturtyper: enge og moser, strandenge, kystlaguner, kystfugleøer og naturskov. Flere naturreservater har status som fuglelokaliteter af både national og international betydning.

REN OG RIG NATUR

I naturreservaterne gennemføres en aktiv naturgenopretning og -pleje, eksempelvis i form af rydning af uønsket opvækst, vandstandsregulering, etablering af yngleøer. De fleste enge og strandenge afgræsses eller også foretages høslæt. Gødning og sprøjtemidler anvendes ikke. På denne måde sikrer vi optimale levevilkår for de vilde fugle samt andre dyr og planter.

ENGAGEREDE FRIVILLIGE

Der er tilknyttet lokale arbejdsgrupper til 18 af vores naturreservater. På frivillig basis udfører grupperne en lang række praktiske arbejdsopgaver. Det kan fx være forskellige naturplejeopgaver, vedligeholdelse af fugletårne, optælling af fugle og gennemførelse af ture for gæsterne. Det kræver ingen særlige forudsætninger at være med i en arbejdsgruppe - bortset fra lysten til at yde en engageret indsats for naturen og fuglene i samarbejde med andre. Hvis du har lyst til være en del af en arbejdsgruppe og gøre en forskel for fuglene i et af vores naturreservater, er du altid velkommen til at henvende dig til Fugleværnsfondens sekretariat.

MÅLRETTET NATURFORVALTNING

I alle naturreservater foretages en løbende overvågning af ynglefuglene og visse steder også af de rastende fugle samt padder og planter. Undersøgelserne danner grundlag for udarbejdelsen af langsigtede, målrettede plejeplaner for hvert område. Planerne er et vigtigt instrument for Fugleværnsfondens naturforvaltere og for arbejdsgrupperne, som følger de retningslinjer for naturplejen, der er beskrevet.

Redaktion og korrektur, forsendelse:

Martin Iversen, ansvarshavende
Kristian Dammand Nielsen, ansvarshavende
Hanne Havemose, redaktør
Allan Gudio Nielsen, naturvejleder
Jørn Dyrberg Larsen, naturforvalter
Ellen Hansen, frivillig

Layout og tryk: Hanne Havemose/STEP
Årsskriftet udgives af: Fugleværnsfonden
ISSN: 2445-7809

For- og bagsidefoto:

Hærfugl og sølvhejre af Allan Gudio Nielsen

Støt Fugleværnsfonden

Dit bidrag er afgørende for hvor meget vild natur, vi skal have.
Du kan støtte via:

BANK: reg.nr. 8401 kontonr. 104 5329 (også muligt via hjemmeside)
MOBILEPAY: overfør bidrag til 90682

Se www.fuglevaernsfonden.dk for flere støttemuligheder

MANGFOLDIGHED - MANGE TAK

Det er ingen hemmelighed: flora og fauna har trange kår i det åbne land. Der er langt mellem fristederne, hvor naturen kan udfolde sig. Fristederne er tilmed ofte små, og mange af dem er klemt i en spændetrøje af det omgivende landbrugsland. Men de er der ... og fuglene er der.

Derfor besøger du Fugleværnsfondens fristeder. Her får du oplevelser, frisk luft og appetit på endnu mere natur og endnu flere oplevelser.

Vi gør vores bedste for naturens rigdom i naturreservaterne, og fuglene trives, ja stortrives. Se fx engfuglene på Nyord Enge, hvor vi igen i samarbejde med lokale sørger for, at viber og rødben har optimale forhold. Eller besøg bjerglærkerne på Agerø. Det drejer sig imidlertid

ikke kun om fugle. Danmarks sjældneste fisk, dyndsmertlingen, trives i Sølsted Mose, hvor den nyeste overvågning afslørede mere end 20 individer - det højeste antal i mange årtier. Ligeså viser vores årlige bioblitz den store mangfoldighed på naturreservaterne.

I Fugleværnsfonden arbejder vi for planter, insekter, fisk, padder, dyr ... kort sagt for biodiversiteten. Vi har stadig mange opgaver, der skal løses, og vi håber på endnu flere spændende arter. Hvad med hærfugl, sortterne eller sølvhejre som ynglefugl? De kommer kun, hvis de rigtige forhold er til stede i form af sikre levesteder og massevis af insekter og smådyr.

Her er vores frivillige arbejdsgrupper et fantastisk omdrejningspunkt. Deres arbejde med naturpleje, overvågning og formidling er afgørende for fuglenes og naturens succes i naturreservaterne. Hertil er der kun at sige: tusinde tak.

Ligeså siger vi tusinde tak for stor opbakning og vigtig økonomisk støtte. Ethvert bidrag fra fuglevenner, fonde, virksomheder, myndigheder er alfa og omega for indsatsen. Det giver os mulighed for at fortsætte arbejdet. Det giver os håb om endnu flere oplevelser, endnu flere fugle. Håb om hærfugl.

Martin Iversen
Formand for Fugleværnsfonden

INDHOLD

- 4/ BETAGENDE BJERGLÆRKER
- 6/ GED I SVARTINGEDAL
- 8/ KUNSTEN AT TÆLLE FUGLE
- 10/ BENTS BÆNK
- 12/ KUGLEFUGLE
- 13/ TØR VI DRØMME OM HÆRFUGL?
- 16/ VI BRÆNDER FOR FUGLENE
- 18/ VERDENS STØRSTE TERNE
- 20/ DIO
- 20/ OPKØB
- 20/ ÆG I FÆRGEHAVNEN
- 21/ DYNDSMERLING
- 21/ FUGLEØER
- 21/ HELÅRSGRÆSNING
- 22/ ØKONOMISK BERETNING
- 23/ FONDE, STØTTER OG DONATORER
- 23/ SEKRETARIAT OG BESTYRELSE

På fugletur til det yderste:

BETAGENDE BJERGLÆRKER PÅ AGERØ

Turlederne behøver ikke at være bekymrede. De 25 fugleinteresserede, der er troppet op, er i høj grad klar og terrængående, og de lytter interesserede til Allan og hans lokale medguide Hans Dahlgaards fortællinger om Agerøs fugleliv lige fra starten.

Målet er vandrefalk, lysbuget knortegås og bjerglærke. Og de forventningsfulde gæster bliver ikke skuffede, for denne dag kommer til at slå alle rekorder, undtagen én.

Første stop er det nyrenoverede fugleskjul. Med sit imponerende vue over strandengene, bliver vandrefalken hurtigt spottet fra kikkerter og teleskoper. Det konstateres også, at bjerglærkerne er ankommet og venter ude i terrænet.

Det giver 'fugleklø', og snart går turen nu høj ud over engene akkompagneret af lyden af dobbeltbekkasiner, der kvækkende flyver afsted over de forventningsfulde deltageres hoveder. Det varer dog ikke længe, før strabadserne bliver lidt mere udtalte, og hyggesnakken sat lidt på pause. Man skal nemlig holde godt øje med, at ens fodtøj ikke ender svuppene i de mange mudderhuller, der synes at ville fortære hele gummistøvler. Turen går over langstrakte, dybe og kviksandagtige vandhuller og gyngende tuer, helt ud i sandet og videre ud gennem fjordvand til Stenklipperne, der ellers er forbeholdt det sårbare fugleliv.

En gang om året åbnes helt op til de fjerneste hjørner af Agerø til en fugletur for de seje. Selvom naturreservatet ligger langt fra alfarvej, er turen velbesøgt, idet den lover lidt ud over det sædvanlige.

Af Hanne Havemose, foto: Jørn Dyhrberg Larsen, Hanne Havemose og Allan Gudio Nielsen

Det gælder også denne søndag morgen i høj oktobersol, hvor en stribe biler parkerer i rabatten ved bondemand Niels Søndergårds gård. Der lugter stramt af ensilage, men de fremmødte trodses lugten og trækker forventningsfulde i waders, huer og tykke sweatre. De har læst turbeskrivelsen, og ved, hvad der er i vente.

- Hans og jeg er galante herrer, som nok skal sørge for at få jer sikkert hjem igen, fortæller Allan Gudio Nielsen, som er den ene af dagens turledere og naturvejleder i Fugleværnsfonden, og tilføjer:
- Men det bliver noget med at hoppe fra tue til tue. Meningen er, at vi skal forsøge at nå ud til Stenklipperne derude. Det er ikke lykkedes de seneste år, men denne gang ser det godt ud.

NATURFORMIDLING

Undervejs passerer en snes køer - og deres kokasser ikke mindst. Fugleværnsfondens naturvejleder benytter straks lejligheden til at rode lidt rundt i én af dem, mens han gør opmærksom på fuglenes fourageringsmuligheder og mangel på samme andre steder i landet:

- Kokasser er blevet en mangelvare i Danmark. Der er færre køer på græs, og de kommer ofte først ud i juni, hvor møgbillerne er ved at dø af sult. Det er ikke kun stærene, men også større fugle, som finder masser af føde ved at stikke næbbene ned i sådan kokasse.

Det gælder heldigvis ikke for Agerø. Køerne er bondemanden Niels Søndergaards, som Fugleværnsfonden har en græsningsaftale med. Niels er med på turen, og det er heldigt, for han kan alle smutvejene ud i området og en masse gode anekdoter:

- Jeg er opvokset herude. Den familie, der havde strandengene dengang, samlede mågeæg, som de kogte og spiste. Men det blev forbudt, fortæller han.

Almindelig ryle, lille kobbersneppe, sanglærke, stenvender, stor skallesluger, storspove, gravand, kortnæbbet gås, tårnfalk ... listen ender med at blive lang. Men dagens absolutte *guest star* er og bliver bjerglærken. Over hundrede individer bliver det til, hvilket slår alle rekorder – også naturvejledernes. Og bjerglærkerne lader sig tilmed iagttage på ganske nært

hold. De flyver som spredte brunlige prikker for øjnene, og slår sig ned hist og pist for at lade deres smukke gulstribede hoveder titte frem fra de græsfrøtoppe, de er i gang med at sætte til livs. Hvor heldig kan man være?

Lysbuget knortegås lader til gengæld vente på sig. Agerø er et af de vigtigste områder i Danmark for den graciøse arktiske gås, der ynder at fede sig op her inden afrejsen mod ynglepladserne i Arktis til foråret. Når vinteren nærmer sig, kan man være heldig at observere dem i hunderedevis på Agerø, hvor de især lever af ålegræs ude i fjordbunden. Denne oktoberdag er der imidlertid ingen tegn på vinter, og knortegåsen lader spændingen stå lidt endnu.

NATURESERVATET AGERØ

Agerø er en ø mellem Mors og Thyholm i Limfjorden. Fugleværnsfondens naturreservat på Agerø er erhvervet i 1982 og består af 27,5 hektar strandenge, fjordholme og *Stenklipperne*, der er et stenrev med muslingebanker. Agerø er EU-habitatområde og EU-fuglebeskyttelsesområde.

Det er bedst at besøge Agerø om morgenen og om formiddagen. Der er lukket for adgang på engene undtaget på enkelte guidede ture. Men tidligt på dagen, når man har solen i ryggen, kan man fra fugleskjulet nyde en fremragende udsigt ud over engene og Stenklipperne i vest. Kikkert eller teleskop anbefales.

NATURFORMIDLING

God natur er også dyr. Og dyr skal der til for at få flere åbne naturarealer og mere biodiversitet. I Fugleværnsfonden afgræsser vi med kvæg, vildheste og nu også med geder, som denne fra Svartingedal.

I SVARTINGEDAL ER DER

Af Maria Elisabeth Laursen, foto: Mads Ville

Men på den gode måde! Når man fremover går sig en tur igennem den smukke bornholmske sprækkedal, vil man med stor sandsynlighed møde en flok brægende og gumlende geder, der lystigt hopper rundt både på klippevæggene, og også gerne på picnicbordene i det gamle stenbrud.

Som et led i naturplejen af naturreservatet, blev der i foråret 2019 sat en flok geder ud. Her skal de gå de næste fem år og i samarbejde med 5-10 køer sikre, at de åbne naturtyper i dalen holdes lysåbne og fri for tilgroning.

En levende kratrydder

Hvor køer, heste og også får foretrækker græs, går geder lige så gerne efter grovere vækster som blade og bark. Geden æder mange forskellige vedplanter som fx rødøl, tjørn, hyld, pil, brombær og roser. De har stærke tænder og tyggemusklér, og mundhulen er meget kraftig, så geden uden problem også kan æde planter med torne.

Netop dét gør den til en fantastisk naturplejer på enge og andre åbne naturtyper, der ellers er i fare for at gro til i krat og skov. Geden er faktisk en af de mest effektive kratryddere, som man kan finde. Den kan komme frem steder, hvor maskiner ikke kan. Den arbejder skånsomt i terrænet, og så er den miljøvenlig! På tilgroede områder er geder derfor rigtig gode naturplejere.

Samgræsning er vejen frem

I Svartingedal er engområderne i høj grad præget af tilgroning med brombær, rødøl, lysesiv og andre grove planter. Men allerede efter den første græsningsæson med kvæg og geder, er der gjort et synligt indhug i bestanden af både brombær og rødøl på engene. Ved at have både køer og geder i spil, kan man desuden opnå en effektiv samgræsning. Gederne holder buskene nede, mens køerne tager græsset, så der kommer lys og plads til, at den oprindelige engvegetation med tiden igen kan indfinde sig.

Derudover har både køer og geder også vist sig gode til at holde anden vegetation i ave. De har taget gevaldigt fat i dalens brændenælder, de har spist topskuddene af den konkurrencedygtige ørnebregne, og den invasive japansk pileurt har de også trampet rundt og gumlet i.

Mere diversitet

Alt i alt har køer og geder adgang til 6,7 hektar eng, overdrev, skov og skovbryn. Ved at indføre afgræsning i de åbne dele af dalen sikrer vi, at den høje vegetation ikke tager magten. Vi sikrer, at der igen bliver plads til den lysåbne engvegetation, som er levested for et varieret dyre og planteliv.

Det er imidlertid ikke kun engene, der har gavn af græsning. Der er også et område nedenfor Svartingedals stenbrud, som gederne (og kvæget) er med til at holde fri for opvækst

GÅET GED I DEN...

af træer og buske, så den tørre overdrevsagtige vegetation her kan genskabes og udvides. Og i de dele af skoven, der er hegned ind, går dyrene til de mindre træer, når der er færre friske nælder, brombærblade og andre saftige vækster tilbage. De gnaver barken af og spiser bladene så højt, som de kan nå.

Med tiden vil det forhåbentlig betyde, at nogle af træerne går ud og bliver til levesteder for spætter, insekter og svampe. På den måde

skabes grundlag for endnu mere diversitet end den, som Svartingedals meget smukke sprækkedal i forvejen byder på. Så det kan altså godt være en fordel, når tingene går i ged... og så er de sjove at iagttage og meget omgængelige!

NATURRESERVATET SVARTINGEDAL

Svartingedal består af 27,6 hektar sprækkedal, forskellige skovnaturtyper, våde enge, overdrev og tidligere agerjord.

NATURFORVALTNING

Henrik Haaning har i flere år optalt Nyord Enges ynglefugle og oplevet fugletallene nå nye højder:

NÅR KUNSTEN AT TÆLLE FUGLE ER EN

Tekst og foto: Allan Gudio Nielsen

FUGLEOVERVÅGNING

REN FORNØJELSE

"Kiv-kiv-kiv-kiv...." Vi har dårligt forladt asfalten, som deler Nyord Enge i to, før fire nervøse rødben hænger på svirrende vinger over Henrik og mig og skælder os huden fuld. Snart blander et par viber sig, og det får straks en klyde langt ude på engen til at lette og sætte kurs direkte mod os, alt imens den skælder ud hele vejen. "Engpolitiet" er sat i højeste alarmberedskab, og det går ikke stille for sig!

Den vedvarende skælden kan godt gå én lidt på nerverne, men alligevel går vi begge to videre ud på engene med et stort smil på læben. For selvom det er hverdag for Henrik, som er professionel fugletæller, så skal vi ikke mange skridt ud på engene, før det er tydeligt, at det igen i år ser rigtig godt ud for ynglefuglene på Nyord Enge. Ifølge Henrik så godt, at Nyord Enge hører til blandt de bedste ynglelokaliteter herhjemme, når det gælder vadefugle.

For ikke at stresser fuglene unødigt bevæger vi os i raskt tempo ud over engene, kun afbrudt af korte pauser, hvor Henrik flittigt noterer varslende fugle på de medbragte kort over engene. Vi ser ind imellem unger af både vibe og rødben, og flere gange letter en rugende skeand og afslører en godt gemt rede. Mange af ynglefuglene bliver noteret, uden at vi hverken ser unger eller æg. Måden fuglene kalder, og hvordan de bevæger vingerne, afslører nemlig, om de har æg eller unger.

Det kræver mange timers tællinger i felten, før man mestrer dette, og det gør Henrik. Han står

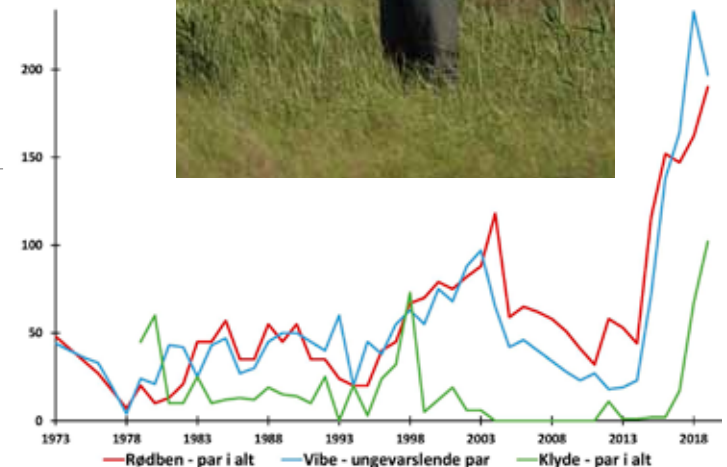
bag firmaet Avifauna Consult, der har specialiseret sig i fugletællinger, både herhjemme og i udlandet. Vejlerne, Tipperne, Vadehavsområdet og Saltholm er bare nogle af de steder Henrik har overvåget, og i 2015 kom Nyord Enge på CV'et med to årlige tællinger. Henrik har dermed været med til at dokumentere den fantastiske udvikling Nyord Enge har været igennem de senere år.

Da Nyord i 1968 blev forbundet til Møn med en bro, var det samtidig en åben invitation til det store tagselvbord på engene for rævene fra 'fastlandet'. Det er i dag tydeligt, at en stor rævebestand har påvirket Nyords vadefugle negativt. Efter at Fugleværnsfonden i 2014 indledte et samarbejde med to jægere, der regulerer ræve på Nyord Enge mere intensivt, har der været fremgang for vadefuglebestanden. Ræveregulering er imidlertid ligegyldig, hvis naturplejen ikke er i orden. Her er det guld værd med input fra Henrik, der med sin store erfaring, kan hjælpe til med at gøre det endnu bedre for ynglefuglene. Flere gange på turen er der stor ros til Fugleværnsfondens arbejde, og smilet bliver bare større og større hos os begge, jo længere vi når ud på engene.

FUGLEOVERVÅGNING

En del af Fugleværnsfondens formål er regelmæssigt at foretage overvågning i fondens naturreservater for at sikre aktuel viden om fuglenes antal og aktiviteter. En indsats, hvor også fondens frivillige har en central rolle i registrering og indtastning af resultater i DOFbasen.

Tabel: Antal ynglepar rødben, vibe og klyde på Nyord Enge. Fugleværnsfonden, Søren Ring (nov. 2019). Data fra primært N.P. Andreasen (1973, 76, 1978-2018) samt Amphi Consult (2012-13) og Avifauna Consult (2015-19)

BENTS BÆNK

Ravnstrup Sø har tilhørt Fugleværnsfonden siden 1983. Her i 2019 fylder den frivillige arbejdsgruppe 35 år og er dermed fondens ældste. Vi har besøgt nogle af de første medlemmer, Bent Kristiansen og Henrik Wejding, til en snak om gruppens arbejde gennem tiden. Og hvor gør man det? På lærkebænken naturligvis, plantet, fældet, designet og banket op af Bent selv.

Høslæt og formidling er blot nogle af de aktiviteter, som arbejdsgruppen udfører i løbet af året. Fotos: Jørgen Dissing og Hanne Havemose

Af Hanne Havemose

- Der findes malerier af Ravnstrup Sø, som viser en park, der gik ned til søen, som på det tidspunkt ligger helt åben. Men det er over 100 år siden, og der har været en del forandringer siden da', fortæller Bent, der med sine snart 82 år om nogen ved, at

forskellige tiders interesser sætter sine spor. I dag er Ravnstrup Sø under Fugleværnsfondens vinger, men under stadig tilgroning, som så mange andre næringsrige søer. Og netop kampen mod tilgroning og lav vandstand er en gennemgående opgave, som den frivillige arbejdsgruppe har taget sig af gennem tiden.

Høflige, men civilt udlydige fra første færd

Noget af det første Bent og Henrik husker, er et besøg af Fugleværnsfondens direktør, som mente at Ravnstrup Sø var det bedste sted at starte fondens første frivillige arbejdsgruppe. Af alle Fugleværnsfondens arealer på daværende tidspunkt, trængte dette sted nemlig 'allermest til en kærlig hånd', mente direktøren. I 1984 blev der derfor indkaldt til møde blandt DOF-medlemmer i lokalområdet, hvoraf omkring 20 meldte sig. Få af dem er der endnu, og nye er kommet til undervejs.

På én af gruppens første arbejdsdage deltog ansatte ved Fugleværnsfondens sekretariat. De viste med grensakse, hvordan man skulle beskære især pil, som var den store synder. Sekretariatet mente nemlig, at det ville se forfærdeligt ud med motorsav. Og som Bent og Henrik fortæller, så blev det også rigtig flot, dog indså arbejdsgruppen hurtigt, hvilket arbejde, det ville medføre. Så da sekretariatet var gået, startede de motorsaven!

- De sagde, vi skulle skære ind til stammen, så der ikke sad sådan nogle javertusser. Og jeg sagde, at vi skulle skære ved roden, hvis det skulle holdes på en overskuelig måde, fortæller Bent, som ud over at være landmand også har en fortid som skovarbejder, - det er jo ikke som at rende ved hækken og klippe det to gange på et år, tilføjer han med glimt i øjet. Og på den vis blev der hurtigt etableret et godt,

FRIVILLIGHED

men humoristisk samarbejde mellem sekretariatet i Københavnstrup og de lokale ravnstrupperne.

Udover rydning og klipning, blev den allerførste store opgave en del af et beskæftigelsesprojekt, hvor unge arbejdsløse var sat til at bære elmaster og lave beton til Ravnstrup Sø's første fugletårn. Herefter byggede arbejdsgruppen en bro ud til tårnet, som de var ivrige efter at tage i brug.

Den store pilerydning

I 1990'erne var pilen ikke så velkommen. Heller ikke i Ravnstrup Sø, hvor et stor område blev udtaget til rydning. Takket være Mellempølsø Samvirke, som dengang tilbød internationale arbejdslejre, hvor folk fra udlandet kom og udførte et givent stykke arbejde, blev det sparket igang og 20 ungarere blev sat til at rydde et ordentligt stykke med pil over 14 dage. De nåede imidlertid kun det halve, hvorefter arbejdsgruppen trådte til. – Og der var mænd med motorsave og energiske damer, der kunne slæbe fra', fortæller Bent.

Effekten ses den dag i dag. Fra at have været en fuldstændig skygget pilesump, er det ryddede område nu en åben eng med sjældne planter som krogknæstar og perikon. Og så gror majgøgeurten lige på den anden side af hegnet... spørgsmålet er bare, hvornår den hopper over!

Vandstandshævningen

Et andet stort projekt, var vandstandshævningen i 2000. Her blev et rådgivende firma hyret til at vurdere, hvordan og hvor meget man kunne hæve søen uden at genere opstrømsnaboerne, og der gennemførtes en langstrakt godkendelsessag. Derefter blev der brugt ganske lidt på materialer, som bestod af

en stor krydsfinerplade og nogle læs sten, og så gik arbejdsgruppen ellers i gang.

De bankede krydsfinerpladen på tværs ved udløbet af søen, som indnivelleredes til den godkendte højde af konsulentfirmaet, som også havde beregnet hvor mange læs sten, der så skulle hældes i afløbsgrøften, for at vandspejlet ikke skulle falde for brat, og strømmen blive for kraftig for opvandrende fisk og vanddyr. De læs sten var imidlertid alt for få imod det bundløse slam, som grøftebunden bestod af. Arbejdsgruppen arbejdede derfor næsten i døgn-drift med læssede trillebørene med sten fra naboens marker:

- Det var en opgave, der ville noget, i stedet for bare at klippe lidt kviste. Det var skideskægt, og vi følte os edderbroderme seje, fortæller Henrik.

Vandstandshævningen har betydet, at sommervandstanden holdes på et vist niveau, som har gjort det muligt, at langt flere af søens haletudser af skrubtudse samt but- og spidsnudet frø overlever og bliver til de voksne frøer, der i dag kan høres i store kvækkekor i de tidlige forårsmåneder. En lækkerbidsken for fiskehejrerne og så den rørdrum, der af og til viser sig ved søen, ligesom snoget nu ses mere almindeligt.

Fuglelivet

De store projekter har haft indvirkning på fuglelivet, som arbejdsgruppen har fulgt med i, også som del af den overordnede fugleovervågning. Rørhøg og tårnfalk yngler nu regelmæssigt, og på søen er der kommet nye arter som blandt andet troldand, og allerslenest her i foråret har knaranden været på besøg, som ny lovende ynglefugl. Den ryddede eng har betydet besøg af bekkasin og bynkefugl i træktiden, og på en offentlig aftenfugletur for et par forår siden

sad pludselig en skovhornugle på hørytterne og spejdede efter mus.

Derudover er isfugl kommet til som ynglefugl, men på en lidt anden måde en planlagt. De flotte isfuglekasser, som arbejdsgruppen fik lavet og sat op, blev nemlig slet ikke brugt. Det gjorde derimod en vindfældet poppels store rodkage! Her fik isfuglen lavet tre kuld i løbet af én sommer, så det sprøjtede rundt isfugleunger. Sidenhen er rodkagen smuldret bort, og nu yngler isfuglen i nabolaget i stedet, men fouragerer jævnligt i Ravnstrup Sø, som fx i dag, hvor vi hører den tydeligt fra bænken, hvor vi sidder.

Den store pilerydning har betydet nedgang i nattergalebestanden med et par eller to, men der er stadig 4-5 par tilbage, og fremtiden ser lys ud, mener Hen-

Medlemmer fra arbejdsgruppen: Jørgen og Bithe Dissing, Torben Lygtens Mikkelsen, Anne G. Kristensen, Inger Nielsen, Poul Erik Weinreich og Henrik Wejding. Foto: Allan Gudio Nielsen.

FRIVILLIGHED

fortsat fra forrige side...

rik, som er glad for, at pilen nu i højere grad får lov at blive. Gammel pil har karakter af naturskov og giver masser af dødt ved. Det er meget tiltrækkende for bænkebidere, der står øverst på nattergalens menukort.

Arbejdsgruppen anno 2019

Ravnstrup Sø er et af Fugleværnsfondens mest formidlede naturreservater, og det er i høj grad takket være arbejdsgruppen. De laver cowboykaffe og pandekager over bål, og tilbyder fugleture og spændende formidlingsarrangementer om fuglefodring og bygning af fuglekasser, som er meget populære.

Gruppens medlemmer er imidlertid blevet ældre, og der arbejdes på at finde yngre kræfter. Heldigvis er bjørnekloen for længst udryddet, og gruppen er gjort delvis arbejdsløse af fårene, som afgræsser invasive arter som bjørneklo, rød hestehov, canadisk gyldenris, bjergørhvene. Men de slæber stadig tunge lærkebrædder ud til gangbroen og hamrer kyllingenet på, så det giver blå negle. Og de tager stadig slæt en gang årligt. Det er en stor opgave, som de er stolte af stadig at kunne udføre og med Bent som forbillede:

- Bent kan slå med le, så vi andre får dårlig samvittighed. Han slår, så det ligner en græsplæne. Vi andre skovler bare, så det ligner gryder, griner Henrik.

Idet hele taget er Bent et eksempel på, at frivilligt engagement ingen alder har, så længe man har lysten til at gøre noget for naturen i sit nærområde. Det samme gælder hele arbejdsgruppen ved Ravnstrup Sø, som altså kan bryste sig af at være Fugleværnsfondens ældste arbejdsgruppe til dato og stadig i fuld vigør.

FRIVILLIGHED, KUNST OG FUGLE

Ny art for Fugleværnsfondens: KUGLEFUGLE

I år har Johannes Larsen Museet i Kerteminde valgt at videreføre Fugleværnsfondens jubilæumsudstilling FUGL 2016 til en version 2.0: FUGL 2019. Her finder man også Sten Asbirk, som er frivillig i Fugleværnsfondens arbejdsgruppe ved Gundsømagle Sø. Sten Asbirk er uddannet biolog og ornitolog og har arbejdet professionelt med fugle og naturbeskyttelse hele sit liv. Udover sit professionelle virke har maleriet også fyldt en del. Især siden 1992, hvor den første kuglefugl tog form. Det skulle nemlig vise sig at blive en livslang affære. I dag tæller samlingen over 200 arter malet på akvarel; de fleste danske, men også mange udenlandske, har fundet vej til den kuglerunde form, som kendetegner Stens kunst, der dog også har afsæt i ornitologien: - De er ikke bare fantasifugle. Jeg maler et hoved med sædvanlig næbform og karakteristika på kuglen, for jeg synes, at man skal kunne se, hvad det er for en fugl. Kuglefuglene har efterhånden været på mange udstillinger gennem tiden, og udover FUGL 2019 er tyve stykker netop sendt til en udstilling i Paris.

Sten Asbirk har kendt Gundsømagle Sø det meste af sit liv: - Nogle af os ornitologer er jo "børn" af Lorenz Ferdinand (stifter og tidl. formand for Fugleværnsfondens, red.), som kom fra Roskildeområdet. Da jeg var barn, var vi nogle glade drenge, der gerne cyklede 12 km til søen og Lorenz, som var fremragende til at engagere os unge, inspirerede os til at skrive noter ned. Så jeg har kendt stedet altid.

I forbindelse med FUGL 2019 har Fugleværnsfondens i øvrigt deltaget i styregruppen samt bidraget med fugleture ud i 'det virkelige livs natur', til Tryggelev Nor på Sydlangeland. Udover Johannes Larsen Museet samarbejder Fugleværnsfondens også med Nivaagaard Malerisamling i form af fugleture til fondens naturreservat i Nivå Bugt Strandenge i kombination med besøg på museet.

Tv.: Sten Asbirk med en kuglefugleforæring til Fugleværnsfondens: en skægmejsunge. Måske med inspiration hentet fra Gundsømagle Sø? Ovenfor: kuglefugle på FUGL 2019.

Saksfjed-Hyllekrogs vilde vidder har vilde visioner:

TØR VI DRØMME OM HÆRFUGL?

Tekst og foto: Allan Gudio Nielsen

Hærfuglen i Danmark

Sidst i 1700-tallet og først i 1800-tallet ynglede hærfuglen sandsynligvis spredt, men sjældent i hele landet. Allerede før 1850 begynder arten dog at gå tilbage og efter 1876, er det blevet en meget sjælden ynglefugl. I 1900-tallet er det således kun blevet til en håndfuld ynglefund, og vi skal faktisk helt tilbage til 1895 for at finde det seneste sikre ynglefund.

De store ændringer i det danske (og i det meste af Nordeuropa) kulturlandskab, som for alvor tog fart under første halvdel af 1800-tallet, spiller den største rolle i hærfuglens tilbagegang. Klimaændringer, hvor sommervejret blev køligere og mere fugtigt, menes også at have haft en mindre indflydelse på vores breddegrader. Tilbagegangen er desværre fortsat de senere år, trods stigende temperaturer, og i dag findes kun gode bestande i det sydlige og mellemste af Europa.

Umiddelbart ser det altså temmelig sort ud for hærfuglen, og spørgsmålet er, om det overhovedet er realistisk at lokke den til Saksfjed-Hyllekrog? Måske ikke i morgen, eller de nærmeste par år, men på længere sigt, ja. Der

er dog en række ting, som skal være på plads, før vi kan byde hærfuglen velkommen.

Beliggenhed, beliggenhed og beliggenhed

For det første skal ynglebiotopen være egnet. Hærfuglen foretrækker et åbent, tørt og varmt landskab med mange insekter. Der må også gerne være overdrev og fugtige engdrag med spredte trægrupper samt små kreaturafræsede løvskovslunde. Området skal have pletter med bar jord. Det er faktisk sådan, Saksfjed-Hyllekrog ser ud i dag.

Hærfugl yngler i hule træer eller i mangel af bedre, redekasser, stengærder og faldefærdige bygninger. I Saksfjed er det endnu småt med gamle og hule træer. En stor del af skoven består af tætplantet hvidel, og der er langt mellem de store træer med naturlige huller. Det vil vi i årene fremover gøre noget ved. Nogle af de større træer skal veteraniseres, hvilket vil sige, at man med motorsav saver hullheder ind i træet. Træet dør ikke af denne behandling, men danner en naturlig "sårskorpe" om hullet. Det er en langvarig proces, så vi snyder lidt i

fortsættes næste side...

mellemtiden og opsætter egnede redekasser. Kasserne vil også kunne anvendes af blandt andet huldue og natugle. Desuden skal en del tætte partier af hvidel-skov i Saksfjed fældes, så der dannes flere lysninger i skoven til glæde for både planter og insekter.

Masser af gødning og labre larver

For det andet skal hærfluglen naturligvis have noget at leve af. Hærfluglen lever primært af større insekter og deres larver og pupper. Den tager også gerne store edderkopper, firben og mindre padder. Den finder fortrinsvis føden på jorden og gerne i kokasser. Afgræssede og insektrige græsmarker med gamle træer – her trives hærfluglen. Og her er vi allerede ved at være i mål. I Saksfjed er der helårsgræsning med vilde heste og kvæg. Både på de åbne arealer og inde i skoven. Desuden holder der en stor bestand af dådyr til i Saksfjed.

For møgbiller, som fx skarnbasse, er det vigtigt, at der er føde i form af gødning i det tidlige forår, når de vågner sultne efter vinteren. I området er der desuden en stor bestand af løvgræshopper, som vortebider og cikadegræshopper, og Saksfjed-Hyllekrog er kendt for en fin bestand af den store natsværmer snerresværmer, hvis pupper og larver er guf for en hærflugl.

I 2019 har Fugleværnsfonden udvidet naturreservatet med et tilkøb på 18,6 hektar, som blandt andet har givet mere sandet overdrev. Denne naturtype er levested for mange af de insekter, hærfluglen sætter pris på, og almindeligt firben og hvepseedderkopper er allerede

observeret her. Hele naturreservatet udgør nu 217,5 hektar, og det bliver i årene fremover et spændende område at forvalte og at følge, også med hensyn til de lokale rødryggede tornskader og sortstrubede bynkefugle.

Kan drømmen gå i opfyldelse?

Tør vi så drømme om hærfugl ved Saksfjed? Svaret er: Ja. Selvom Danmark ligger på nordgrænsen for hærfuglens udbredelse i Europa og på trods af, at arten i de senere år har været i tilbagegang i Nordeuropa, så ses der årligt i gennemsnit 15-20 hærfugle herhjemme. I foråret spankulerede en hærfugl i nogle dage rundt i en have tæt ved Saksfjed-Hyllekrog, så når først der er helt egnede forhold, så er muligheden for ynglende hærfugl bestemt til stede.

Og så har vi så at sige vejret med os. Den årlige gennemsnitstemperatur i Danmark har været stigende de sidste 25 år, og alt tyder på, at temperaturstigningen fortsætter i Nordeuropa. I Polen og Baltikum findes en population på 10-15000 ynglepar, og hærfuglen yngler jævnlige i Sverige, især på Øland. Den står således på spring til at genindvandre til Danmark.

En pose med blandet hærfugleguf

Et varmere klima er dog ikke nok. Fødegrundlag og ynglemuligheder skal som sagt også være på plads, og her mangler vi lidt endnu, før vi er helt klar til at byde den smukke fugl velkommen i Fugleværnsfonden. Men vi arbejder på sagen for at skabe det helt rigtige fourageringskammer med fede insekter. Blandt ornitologer har Saksfjed-Hyllekrog læn-

ge været kendt blandt andet for sit flotte efterårstræk af især rovfugle. Og blandt botanikere for sin spændende flora. Der er imidlertid også en del entomologer, altså folk som interesserer sig for insekter, der har fået øje på Fugleværnsfondens Østersøperle, hvor der de seneste år er foretaget spændende og sjældne fund.

Her er lidt smagsprøver på, hvad man kan opleve en varm sommerdag i Saksfjed-Hyllekrog:

Den store og smukke natsværmer, *dødningehoved* (6), er en sjælden gæst i Danmark. Den yngler ikke i området, men er et eksempel på, at området er kendt for sine fund af sjældne varmekrævende arter, som normalt lever syd for Danmark.

Det samme gælder for *coloradobille* (2), *duehale* (3) og *grønbroget kålsommerfugl* (4). Alle arter er sjældne gæster i Danmark og yngler her sjældent. I 2018 blev der set æglæggende hunner af duehale, og i 2019 af grønbroget kålsommerfugl på Hyllekrog.

Hvepseedderkoppen er en ny art for landet. I 1992 blev den fundet første gang og er nu meget almindelig i hele området. *Cikadegræshoppe* (5) og *vortebider* (1) er to store og smukke løvgræshopper i området. Vortebideren er gået tilbage i antal i Danmark, men er meget almindelig på diget og på Hyllekrog. Snerresværmer er almindelig i området. Larven lever på gul snerre, som vokser på diget og Hyllekrog. Gul snerre vil sandsynligvis også indfinde sig på det nye areal, og her vil snerresværmeren også trives.

Nyt projekt:

VI BRÆNDER FOR FUGLENE

Fugleværnsfonden deltager i et projekt, der har til formål at undersøge brugen af ild som redskab til naturpleje. Over det seneste års tid har der været konkrete forsøg i naturreservaterne Stubbe Sø på Djursland og Saksfjed-Hyllekrog på Sydlolland. Hvad er det ild kan som naturplejeinstrument?

Af Peter Friis Møller

NATURFORVALTNING

Et værktøj gennem tiden

Ild – brand og knitrende flammer - er en vigtig dynamisk faktor i naturen, som spiller en helt central rolle i skovøkosystemerne i blandt andet Nordamerika, Nordskandinavien og Australien, og som tidligere også har gjort det i Danmark.

Brand kan opstå naturligt som følge af lynnedslag, men har siden slutningen af istiden også været en tilsigtet del, såvel som utilsigtet følge af menneskets virksomhed. Ild har været brugt til at fremme urteveksten i skovene for at optimere jagten og siden husdyrgræsningen og høslættet. Den var central i bondekulturenes skovrydninger og opdyrkning, samt i skabelsen og opretholdelsen af lyngheder og bærproducerende dværgbuskheder gennem årtusinder.

Når flammerne udebliver

Især i de sidste århundreder har man imidlertid betragtet ild i skov og landskab som en fare, der skulle afværges og nedkæmpes hurtigst muligt – forståeligt, når man ser en løbsk brand rase. Fra at være en hyppig hændelse, blev brand og afbrænding en sjælden begivenhed i skov og landskab - og det har haft betydning for dynamikken og artsindholdet. bl.a. for forekomsten af brandfølsomme træarter som bøg og ær (ahorn) i forhold til mere brandtilpassede arter som skovfyr, vortebirk, bævreasp og eg – og for de arter, der er knyttet til levestederne.

Tilgroning med vedplanter og bestandsdannende græsser er blevet et stort problem i lysåbne naturtyper som enge, heder og moser,

og i lysåbne skovtyper ses tiltagende fremvækst af skyggende træ- og buskarter. Naturpleje med græsning er ikke altid muligt og ej heller tilstrækkeligt til at sikre lysåbenhed og en gunstig tilstand i disse naturtyper, hvor pleje med slåning og hugst ofte kun har en kortvarig virkning. Dertil kommer, at manuel såvel som maskinel naturpleje er meget ressourcekrævende, og at maskinerne ofte medfører skader på naturværdier, jordbund og fortidsminder. Her har ilden derfor i højeste grad noget at bidrage med – også på Fugleværnsfondens arealer.

Ild genvinder status i naturplejen

I Nordamerika og Skandinavien har en stigende forståelse for ildens store betydning for naturdynamikken og den biologiske mangfoldighed ført til, at ild nu bruges aktivt og målrettet i naturforvaltningen. I Danmark er ilden længe blevet brugt som plejeredskab på heder og er også på vej ind i skovene.

Ild kan:

- Skabe dynamik, strukturel variation og levesteder i skov, herunder især stående dødt ved og hultræer.
- Fjerne eller rettere: lynomsætte dødt plante materiale som vissent græs, førne og dermed forbedre græsningen på enge og overdrev og flere arters ynglemuligheder.
- Bekæmpe uønsket opvækst og invasive træarter, navnlig nåltræarter som sitkagran og bjergfyr på rydninger og naturarealer samt af nåltræ og stedvis bøg og ær i lysåbne skove.

Kort om projektet

Takket være en bevilling fra Aage V. Jensen Naturfond er det blevet muligt at igangsætte projektet 'Ild som omkostningseffektivt naturplejeredskab i skov og landskab'. Det løber fra 2017 til 2022 og har til formål at belyse fordele og ulemper ved brug af ild som naturplejeinstrument til fremme og sikring af biodiversitet og af bevaringsværdige naturtyper, navnlig i skov. Projektet skal dels sammenfatte eksisterende viden om skovbrand og brug af ild i fortid og nutid, dels tilvejebringe ny viden gennem konkrete forsøg og effektstudier. Det udføres i et samarbejde mellem GEUS, Københavns Universitet, Naturstyrelsen, kommuner og en række naturejende fonde, heriblandt Aage V. Jensen Naturfond, Den Danske Naturfond og Fugleværnsfonden.

I Fugleværnsfondens naturreservater

På fondens arealer ønsker vi både mere dødt ved, begrænsning af tilgroning med blandt andet gran og hvidel og foryngelse af urteveksten – og her kan ilden hjælpe med. Afbrænding af flader er mest effektivt i den tørre tid, men af hensyn til blandt andet ynglefugle og padder sker det fortrinsvis om vinteren og i det tidlige forår. I 2019 er der foretaget ringning af træer i marts ved Stubbe Sø samt svidning og brænding på udvalgte arealer i Saksfjed Inddæmning i november. Vi glæder os til at følge resultaterne over de kommende år.

Ringning af træer er en enkel vej til at sikre dødt ved og skabe varieret struktur i skov. Det kan ske med økse, motorsav eller ild i form af kambialsvidning med gas- og skærebrenner samt bål. I projektet afprøves metoderne på en række forskellige træarter.

Navnlig er det vigtigt at skabe stående dødt ved, og for især hulrugende fugle, er det vigtigt at de døde træer bliver stående længst muligt. Her i Stubbe Sø (nedenfor) med hjælp fra den frivillige arbejdsgruppe.

NATURFORVALTNING

NATURFORMIDLING

NÆRKONTAKT MED VERDENS STØRSTE TERNE

Tekst og foto: Allan Gudio Nielsen

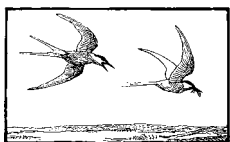
Besøger man Fugleværnsfondens naturreservat Tryggelev Nor sidst på sommeren, er der rigtig gode chancer for at opleve rovterner, som søger føde i noret. Ofte kommer ternerne tæt på den besøgende, og så er det svært ikke at blive imponeret af verdens største terne.

Rovterneren er virkelig stor. Faktisk næsten lige så stor som en sølvmåge og er således markant større end de andre ternere, som opholder sig i det fuglerige nor på Sydlangeland. Også fuglens store dolkformede og knaldrøde næb er iøjnefaldende. Det store næb gør fuglen i stand til at fange fisk på helt op til 25-30 centimers størrelse. Skulle man alligevel have overset den karismatiske terne, så kan man ikke undgå at lægge mærke til rovternens markante kald: et meget højt, skærende fiskehejreagtigt skrææææp – det kald er i hvert fald ikke til at tage fejl af!

Nyindvandret til Danmark

Rovterneren yngler ikke i selve Tryggelev Nor, men kun få kilometer fra naturreservatet, og sommeren igennem kan man opleve de voksne fugle hente føde til ungerne i noret. Når ungerne er store nok til at forlade reden, sætter de ofte kursen mod Tryggelev Nor, hvor de unge fugle flittigt øver sig på at fange skaller og andre fisk.

Rovterneren blev udryddet som ynglefugl i Danmark i starten af 1900-tallet, men vendte tilbage i 2008, hvor et enkelt par ynglede på Saltholm. Siden da er det kun gået fremad, og i dag yngler omkring 20 par i Danmark. Desværre går det generelt ikke særligt godt for rovterneren i Europa. I Østersøen ynglede der i 1970'erne omkring 2500 par rovterner i Sverige og Finland. Det tal er siden faldet til cirka 1500 par. Særligt vinteropholdet i Niger-deltaet i Mali i Afrika kan være en farefuld tid for ternerne. I Mali dræbes især mange fugle i perioder med tørke, hvor fuglene koncentrerer sig i de tilbageværende vådområder, hvor det er let for lokalbefolkningen at komme tæt på dem. Vi krydser fingre for, at de ikke får længerevarende tørke på de kanter her til vinter, og at de to unger, som man kunne opleve i noret i sommer, kommer sikkert retur til Tryggelev Nor i 2020.

Better BirdLIFE

EN DEL AF NOGET STØRRE

Tryggelev Nor er en del af Better BirdLIFE, som er et størstilet EU LIFE-projekt, der tog sin begyndelse i 2018. Sammen med ni andre partnere vil Fugleværnsfonden frem til 2025 gennemføre en lang række naturforvaltningstiltag med det mål at skabe fremgang for kystfugle i den vestlige Østersø. Fugleværnsfondens delprojekt i Tryggelev Nor har det konkrete mål at forbedre norenes og strandengenes tilstand, forbedre og udvide flere naturtyper og ikke mindst at styrke kystfuglenes yngle- og fourageringsområder.

Rovterneren er kun lidt mindre end en sølvmåge, som den også ligner med sin tunge flugt og langsomme vingeslag. Foto modsat side: her kan man se, hvor stor en rovterner er i forhold til en fjordterne.

NATURFORMIDLING

DIO

Det Innovative Observationsskjul, også kaldet DIO eller det flydende fuglehus, er placeret i Fugleværnsfondens naturreservat Tryggelev Nor på Sydlangeland, hvor der er fri adgang til et rigt fugleliv året rundt.

Efter bare et års levetid har skjulet nu vist sit potentiale på fornemmeste vis. I forbindelse med en netop afsluttet fotokonkurrence fra skjulet, har Fugleværnsfonden nemlig modtaget masser af fantastiske fotos, som vidner om, hvilke oplevelser man kan møde derude. Vi bringer her vinderfotoet af Karin Gustausen, som har fanget en dansende sølvhejre.

Skjulet er imidlertid ikke kun for fotografer, men for alle, der har lyst til at få sig en særlig oplevelse med de vilde fugle og alt det andet spændende liv som naturen her byder på. Både med og uden kamera.

OPKØB

I sommerhalvåret 2019 købte Fugleværnsfonden 5,2 hektar yderligere i Søgård Mose i Sønderjylland. Dermed udgør naturreservatet Søgård Mose nu 21,8 hektar, og målsætningen om at nå en samlet naturforvaltning af hele mosen til fordel for fuglelivet er rykket et skridt nærmere.

I Fugleværnsfondens naturreservat Saksfjed-Hyllekrog på Sydlolland købte fonden i 2019 yderligere 18,6 hektar af Lungholm Gods, hvormed naturreservatet nu udgør 217,5 hektar. Dermed er der god plads til den efterhånden store flok vildheste, de mange hundrede dådyr og det helårsgræssende kvæg – som alle er medvirkende til en fortsat positiv udvikling af natur, fugleliv og biodiversitet i området.

ÆG I FÆRGEHAVNEN

Så er der fugleviden til de ventende færgegæster samt andre besøgende i Bøjden Nor. Ved Fugleværnsfondens naturreservat er et stort naturformidlingsprojekt netop afsluttet. Nærmere bestemt i færgehavnen, hvor færgerne fra Als lægger til og fra.

I færgebygningen er der etableret en udstilling om fuglene omkring havnen, det vil sige fuglene i Bøjden Nor. I tilknytning til udstillingen er der udenfor opstillet et fugletårn og en lille legeplads med fugl som tema. Alle tiltag er åbne for besøgende, og man kan selvfølgelig altid supplere det hele med en tur i naturreservatet, som også er åbent året rundt.

Projektet er støttet af Friluftsrådet, ANT Fonden, Faaborg-Midtfyn Kommune samt Det Sydfyenske Dampskibsselskabs Fond.

DYND-SMERLING

I 2012 blev der fundet tre eksemplarer af den meget sjældne fisk, dyndsmerring, i forbindelse et EU LIFE-projekt i Sølsted Mose. Dyndsmerring er på den nationale rødliste (kritisk truet) og en del af udpegningsgrundlaget for Fugleværnsfondens naturreservat og Natura 2000-område Sølsted Mose.

Men der skulle gå syv år, før den igen lod sig registrere, og biologer frygtede, at den var på vej til at uddø. Begejstringen var derfor stor, da der i juni 2019 blev fundet hele 20 eksemplarer på en uge. Antallet tyder på, at bestanden er levedygtig, og i Fugleværnsfonden glæder man sig. Også over naturreservatets tilstand i det hele taget. Det er nemlig ikke kun dyndsmerringen, der har haft positiv effekt af EU's naturgenopretningsprojekt, men en lang række dyr og planter.

FUGLEØER

Øer i søer er magneter for fuglelivet. Men desværre også for prædatorer og kraftig plantetilvækst. Derfor er yngleøerne i den sydlige del af Saksfjed Inddæmning blevet udvidet og erosionssikret med sten i siderne samt forhøjet en smule.

Derudover er der anlagt vadeflader på begge sider og en 10 meter bred rende rundt om som sikring mod ræv. Øerne er forhøjet en lille smule, da de øer, som er lave og oversvømmes i vinterhalvåret, er mindre tilgroede i sommerhalvåret.

De fungerer derved mere optimalt for fuglelivet, som vi glæder os til at følge i den kommende tid.

Projektet er betalt af QATO Fonden.

HELÅRSGRÆSNING

Der sker en del i Saksfjed-Hyllekrog, som nu også bliver Fugleværnsfondens første naturreservat med helårsgræssende kvæg.

I november blev 15 Galloway-kvæg sat ud i Saksfjed Inddæmning, hvor de skal nedbringe de mange lysesiv og veteranisere træer, fortrinsvis hvidel. Galloway er en af de mere hårdføre kvægracer, og håbet er, at de vil gå i gang med de lidt grovere vækster, når der ikke er så meget andet fødemateriale. I sidste ende er formålet at skabe en endnu bedre dynamik og grobund for flere blomster og urter til gavn for naturen i det hele taget, og fuglene ikke mindst.

KORT NYT

ØKONOMISK BERETNING FOR 2018

Fondens erhvervsindkomst, som primært stammer fra indtægter i forbindelse med afgræsning af engarealer, udgjorde 961 t.kr. i 2018. Afgræsningen er et vigtigt led i den naturpleje, der finder sted i mange af naturreservaterne, med henblik på at forbedre fuglenes vilkår, herunder især de truede og sårbare fugles levevilkår. Af de øvrige indtægter i 2018 hidrører 2,7 mio. kr. fra fonde og legater. Indtægten fra gaver steg markant i forhold til året før og andrager i 2018 1,1 mio. kr. (878 t.kr. i år 2017), mens indtægt fra arv udgør 7,1 mio. kr. Fugleværnsfondens indtægter fra arv har i de foregående fem år svinget mellem 0,3 mio. kr. og 15,3 mio. kr. Indtægten fra arv i 2018 var meget højere end budgetteret. Finansielle indtægter var i 2018 på -18 t.kr. Årets indtægter i 2018 blev samlet set på 12.6 mio. kr. I 2018 blev 8,5 mio. kr. anvendt til naturreservaternes forvaltning og drift samt overvågning og formidling i henhold til fondens formål. 1,4 mio. kr. blev anvendt til administration.

Økonomisk set gav 2018 et underskud på 185 t.kr., som er taget fra fondens egenkapital. Dette underskud skal ses i lyset af opkøb af yderligere arealer for 2,8 mio. kr. i 2018.

Pr. 31. december 2018 udgjorde den samlede egenkapital 21,1 mio. kr. Heraf er grundfonden på 5,0 mio. kr., og en udligningsfond er på 6 mio. kr. Resten af egenkapitalen er henlagt til brug efter fondens formål. Egenkapitalen skal modsvare fondens langsigtede mål for naturreservaterne, sikre mulighed for relevante opkøb og samtidig være en buffer til imødegåelse af den usikkerhed, der er om indtægter og udgifter, når fondens aktiviteter er afhængige af gaver, arv og fondsmidler. Målet om, at den samlede egenkapital fremover som minimum består af en grundfond på 5 mio. kr. og en udligningsfond på 6 mio. kr., blev realiseret i 2016.

Fugleværnsfondens strategi og mål fremgår af fondens hjemmeside www.fugleværnsfonden.dk, hvor man også kan læse årsrapporten for 2018.

HVAD GÅR PENGENE TIL?

Figuren viser den procentise fordeling af anvendte midler i 2016. Som det fremgår, er det fortsat Fugleværnsfondens overordnede mål, at brugen af fondens økonomiske ressourcer fordeles således, at udgifterne til administration holdes på lavest mulige niveau.

FORMIDLING/FUNDRISING (3%)

Guidede ture, formidlingsplaner, informationsmateriale, hjemmeside, indsamling

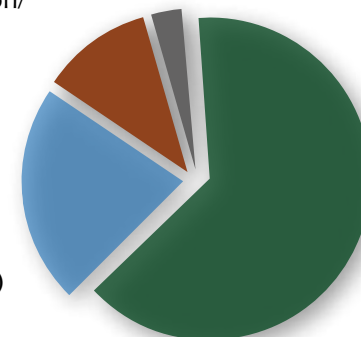
ADMINISTRATION (11%)

Kørsel, husleje, revision/regnskabsbistand, løn, kontorartikler, telefon, internet mv.

OPKØB (22%)

RESERVATPLEJE (64%)

Naturpleje, projekter, publikumsfaciliteter, overvågning, samarbejde med arbejdsgrupper, løn direkte relateret til reservater, konsulentbistand, plejeplaner, ejendomsskatter og forsikringer

Fugleværnsfonden og persondataforordningen:

I 2018 trådte persondataforordningen i kraft i Danmark. Det har givet en meget stor arbejdsbelastning for mange virksomheder og organisationer i starten af 2018 – også her i Fugleværnsfonden. Men vi har nu styr på reglerne, og overholder og efterlever i dag alle krav og procedurer i forordningen, så vi derved kan sikre, at alle persondata, der bliver behandlet af Fugleværnsfonden og af fondens leverandører, er i sikre hænder.

Privat bidrag

På dette sted i Fugleværnsfondens årsskrift har der tidligere været en liste med alle navne på de mange af vores trofaste støtter, der i årets løb har givet 500 kr. og derover i bidrag til Fugleværnsfonden. Det kan vi desværre ikke længere, da vi i henhold til den nye persondataforordning så skulle indhente samtykke fra alle, som skulle stå på denne liste, og det har vi desværre ikke ressourcer til. Vi beklager mange gange, at vi ikke længere kan bringe denne liste, men vi vil gerne takke jer alle for de meget fine bidrag til Fugleværnsfondens vigtige arbejde.

En særlig tak rettes til afdøde, som betænkte Fugleværnsfonden i deres testamenter i 2019.

Derudover vil vi gerne takke for de bidrag, som er indgået til DOF via aftalerne om bidrag fra naturbeskyttere. Disse midler fordeles mellem DOF og Fugleværnsfonden, således at Fugleværnsfonden modtager 15 %.

Fugleværnsfonden vil gerne takke alle frivillige for det store engagement i 2017. Vi takker også alle fonde, virksomheder, myndigheder og private, som har bidraget med støtte i det forløbne år. En særlig tak skal rettes til følgende:

Aage V. Jensen Naturfond, Realdania, 15. juni Fonden, DOF Nordsjælland, Miljøstyrelsen, Landbrugsstyrelsen, Friluftsrådet, ANT Fonden, Slots- og Kulturstyrelsen, QATO Fonden, Martin Pedersens Mindelegat, Gubra ApS, Fabrikant Chas. Otzens Fond, Velux Fonden, Beckett-Fonden, Dansk Tennis Fond, NaturErhvervstyrelsen, DOF Travel, Sydfrøenske Dampskibsselskabs Fond, Fabrikant Mads Clausens Fond, Tønder Kommune, Kjeld Andersen og hustru Ebba Andersen født Kielbergs Legat, Frimodt-Heineke Fonden, Tømmerhandler Johannes Fogs Fond, Torben og Alice Frimodts Fond, Toyota-Fonden, Lemvig-Müller Fonden, Nationalpark Vadehavet, Fru Ellen Bremerdals Fond til Hjælp for Hjemløse Katte og Andre Vildtlevende Dyr, Fredensborg Kommune, Dyreværnsforeningen Svalens Fond, Direktør J.P. Lund og Hustru Vilhelmine, Bugge's Legat, Trælastbranchens Fond af 1975, Roskilde Kommune.

MØD, LIKE, DEL OS PÅ
FACEBOOK.COM/FUGLEVÆRNSFONDEN

FUGLEVÆRNSFONDEN ER:

Bestyrelse

Martin Iversen, formand, fhv. viceskoleinspektør
Lennart Ricard, næstformand, advokat, cand.jur.
Henrik Nepper-Christensen, cand. polit.
Martin Kviesgaard, bankdirektør
Peter Friis Møller, forstkandidat, cand.silv.
Torben Bøgeskov, naturvejleder
Egon Østergaard, lærer
Nils-Erik Norsker, advokat, cand.jur.
Ole Have Jørgensen, biolog, cand.scient.
Jonna Odgaard, journalist
Leo Bjørnskov, cand.jur.
Steen Riisgaard, mikrobiolog, cand.scient.

Sekretariat

Kristian Dammand Nielsen, direktør
Allan Gudio Nielsen, naturvejleder
Søren Ring, naturforvalter
Jørn Dyhrberg Larsen, naturforvalter
Emilie Berg Schmidt, naturforvalter
Hanne Havemose, kommunikationsmedarbejder
Maria Elisabeth Laursen, naturforvalter (barselsvikar)
Ellen Hansen, frivillig
Peter Vadum, frivillig

Samt de over 200 frivillige i fondens reserverater

HVAD VIL DU GIVE VIDERE?

EN TESTAMENTARISK GAVE SIKRER NATUR FOR GENERATIONER

Arv udgør en vigtig del af de samlede bidrag til Fugleværnsfonden. Med en testamentarisk gave til Fugleværnsfonden er du med til at sikre håb og fremtid for vores vilde fugle.

Når vi modtager en testamentarisk gave, uanset størrelse, tager vi det som et udtryk for stor tillid og støtte til vores arbejde med at beskytte og udvikle rige naturområder. Pengene går blandt andet til:

- opkøb af nye områder
- naturbeskyttelse af de områder, vi har
- naturgenopretning de steder på vores arealer, der trænger

Fugleværnsfonden ejer og forvalter idag 22 naturområder i Danmark takket være generøs økonomisk hjælp fra fugle- og naturskere.

Fugleværnsfonden er fritaget for arveafgift. Hvis du beslutter dig for at betænke Fugleværnsfonden i dit testamente, kan du få gratis bistand og rådgivning. Kontakt direktør Kristian Dammand Nielsen for yderligere information. Alle oplysninger behandles fortroligt, og advokaten har tavshedspligt. Du kan også læse mere på www.fugleværnsfonden.dk/testamente.

Fugleværnsfondens naturreservater:

- 1 **NIVÅ BUGT STRANDENGE**, Nordsjælland (2008) 20 hektar strandeng
- 2 **VASERNE**, Nordsjælland (1999) 14 hektar sø, ellesum, skov og krat
- 3 **GUNDSØMAGLE SØ**, Nordsjælland (1984) 60,5 hektar sø, rørskov, skov og krat
- 4 **RAVNSTRUP SØ**, Sydsjælland (1983) 8,9 hektar sø, rørskov og mose
- 5 **ÆGHOLM**, nord for Møn (1969) 2,3 hektar kystfugleø
- 6 **NYORD**, ved Møn (1971, 1989, 1990, 1991, 2001) 186,2 hektar strandeng og strandrørsump
- 7 **BARUP SØ**, Nordfalster (1988) 26,5 hektar rørskov, sø og krat
- 8 **SAKSFJED-HYLLEKROG**, Sydlølland (1995) 217,4 hektar løvskov, strandeng, strandfælded og klit
- 9 **NAKSKOV INDREFJORD**, Vestlolland (1987) 10 hektar rørskov og sø
- 10 **GULSTAV MOSE**, Sydlangeland (1971, 1976) 6,9 hektar rigkær
- 11 **TRYGGELEV NOR**, Sydlangeland (1975, 1981, 1997, 2004) 136,5 hektar sø, rørskov, eng og krat
- 12 **ROHOLM**, Odense Fjord (1978) 0,5 hektar kystfugleø
- 13 **BØJDEN NOR**, Sydvestfyn (1980, 2011) 42,3 hektar strandeng og brakvandsvig
- 14 **SØGÅRD MOSE**, Sønderjylland (1986) 21,8 hektar hedemose
- 15 **BREMSBØL SØ**, Sønderjylland (2013) 18,7 hektar sø og enge
- 16 **SØLSTED MOSE**, Sønderjylland (1993, 1994, 1996, 2013) 102,7 hektar hedemose
- 17 **STORMENGENE**, Rømø (1991, 1994) 41,7 hektar strandeng
- 18 **STUBBE SØ**, Djursland (2002) 23,4 hektar eng, overdrev og skov
- 19 **BØVLING KLIT**, Vestjylland (1979, 1983) 7,3 hektar strandeng
- 20 **AGERØ**, Mors (1982, 2002) 27,4 hektar strandeng
- 21 **RÅBJERG MOSE**, Nordjylland (1991) 0,6 hektar hedemose
- 22 **SVARTINGEDAL**, Bornholm (2017) 27,6 hektar skov

